

حقوق
مصرف
کننده

نان شکم پر!

سمیه محمدنیا حنایی- زهرالذت صبحانه بانون و پنیر و چای شیرین را با هیج چیز دیگری در دنیا عوض نمی کرد. به نظر او صبحانه باید همین باشد و بس، چیزی میان شیرینی چای و شوری پنیر! امروزی همین که دومین لقمه نان را خواست جدا کند، چشمش به آشغال هایی افتاد که در میانه خمیر نان جا خوش کرده بود...

وجود مو، پرز و گاهی بقایای حشرات در نان چندان آورتین صحنه ای است که سر سفره می توان با آن رو به روشد. زهرا که

از دیدن این صحنه حساسی ناراحت شده بود، به این فکر می کرد که آیامی شود نانوائی سر کوچه را به دلیل این سهل انگاری توبیخ کرد یا خیر؟ شکایت از نانوائی ها دلایل مختلفی دارد که مادر داستانک بالا تنها به یک مورد از آن اشاره کردیم. بیشتر شکایت ها در قالب گران فروشی، کم فروشی و بی کیفیت فروشی اتفاق می افتد. در این موارد چون شاکی بخشی از مدعی العموم است، اعلام شکایت با شماره گیری ۱۲۴ و پیگیری آن با هیئت نظارت بر نانوائی ها صورت می گیرد. اما در موارد مشابه مانند آن چه در بالا گفته شد، سخت ترین بخش کار، اثبات صحت اتفاقی است که رخ داده است و این که نانوائی زیر بار این موضوع که سنگ یا هر جسم خارجی در نانش وجود داشته باشد، برود. در مصاحبه

با حاج آقای میرنامی یکی از نانواهای مشهدی به این نکته اشاره کردیم، ایشان شیوه پیگیری این حق را به صورت مختصر این گونه شرح دادند: در صورتی که در نان، چیزهای دیگری پیدا کردید، باید همان نان را به عنوان مدرک جرم به نزدیک ترین مرکز بهداشت ببرید. مرکز بهداشت، به عنوان ناظر به نانوائی مراجعه و صحت ادعای شما را بررسی می کند و مراتب را برای انجام امور اجرایی به اتحادیه اعلام می کند. اگر از نظر شما مرکز بهداشت محله تان نمی تواند به خوبی پیگیر حقوق تان شود، می توانید مدرک جرم را به مرکز بهداشت مرکزی شهر مشهد واقع در خیابان گنبد سبز ببرید و از آن مرکز خواستار پیگیری موضوع شوید.

در صورتی که در نان، چیزهای دیگری پیدا کردید، باید همان نان را به عنوان مدرک جرم به نزدیک ترین مرکز بهداشت ببرید

پشت پرده ۱۴ میلیون شاغل بدون بیمه

چرا ۶۰ درصد شاغلان کشور اشتغال غیر رسمی دارند؟

محمد حقگو
روزنامه نگار

این روزها کم نمی بینیم آن هایی را که سابقه کاری چندین ساله، اما سابقه بیمه خیلی کمتری دارند. نیروهای کاری که در صورت ورود به کار آفرینی، مجبورند علاوه بر دغدغه های راه اندازی کسب و کار و بازاریابی، انواع هزینه های جانبی مثل بیمه و مالیات و ... را به جان بخرند. اگر هم بخواهند در بنگاه های اقتصادی دیگر کار کنند، باید شرایطی مثل دستمزد پایین یا ساعت کاری زیاد را بپذیرند و نتیجه این می شود که با وجود بنگاه های اقتصادی دیگری که با دور زدن قوانین و ... بدون این هزینه ها تولید و فعالیت می کنند، تن به اشتغال غیر رسمی می دهند. کارهایی که وجه بارز آن ها نداشتن سابقه بیمه و به دنبالش چشم پوشی از بسیاری از حقوق کارگری است. گزارش امروز دخل و خرج به بررسی بخش هایی از پدیده اشتغال غیر رسمی می پردازد. موضوعی که به نظر می رسد در صورت بی توجهی، تبعات منفی آن دامنگیر نیروی کار و اقتصاد کشور در سال های آینده خواهد شد.

که در مناطق دور از مرکز کشور، هزینه زندگی به نسبت کمتر است. قیمت زمین و مسکن نمونه ای از این هزینه هاست. این جاست که کارشناسان اقتصادی با تاکید بر لزوم تامین معیشت کارگران، پیشنهاد می کنند لزومی ندارد دستمزد نیروی کار در این مناطق با مناطق مرکزی یکسان باشد. با این حال، متأسفانه به نظر می رسد بحث هایی درباره مزد منطقه ای بیشتر کارکرد رسانه ای و قبل از جلسات سالانه شورای عالی کار داشته و از تلاش برای اصلاح اساسی سیستم تعیین دستمزد ده ها فاصله گرفته است.

خلق ثروت، معمای مهم بنگاه ها و نیروی کار

در میان بحث ها درباره اشتغال غیر رسمی نباید از مهم ترین عامل ایجاد اشتغال غیر رسمی، یعنی کاهش سطح تولید درآمد و ثروت توسط بنگاه ها و افراد غافل شد. احتمالاً خیلی از ما افراد زیادی را سراغ داریم که در همین شرایط سخت کنونی، درآمد بدی ندارند یا آن قدر وضع در آمد مطلوبی داشته اند که پس اندازهایشان به خوبی کفاف زندگی آن ها را داده است. وجه متمایز این افراد، به احتمال زیاد، داشتن مهارت و تخصص کاربردی کافی است. در شماره های پیشین دخل و خرج با موضوع اشتغال در بازار پوشاک به ضعف های آشکار نظام آموزشی در این زمینه اشاره کرده ایم، از سوی دیگر، بنگاه های اقتصادی هستند که در شرایط کنونی، کسب و کار خود را توسعه داده اند. هنر این بنگاه ها این است که در شرایط محدودیت ایجاد درآمد جدید، در رقابت با دیگران توانسته اند، منابع مالی را از بخش های پردرآمد بازار به سوی خود بکشانند. لذا به نظر می رسد سیاست گذاری و اطلاع رسانی وزارتخانه های مرتبط نظیر صمت و کار تا حد زیادی نیاز به اصلاح دارد تا مانع از سر درگمی نیروی کار و بنگاه ها برای ایجاد ارزش افزوده شود.

یک بخش از این ماجرا به شفاف نبودن وضعیت درآمد و سود بنگاه ها بر می گردد. اجرایی نشدن پایانه های فروش بنگاه ها یکی از ابعاد این مسئله است. از سوی دیگر، اشکال عمده نظام مالیاتی کنونی، به اصطلاح منبع محور بودن آن است. به عنوان مثال، مالیات بر حقوق، درآمد، مالیات بر ارزش و ... نمونه هایی از این مالیات ها هستند که با توجه به منابع درآمدی وضع و سست شده می شوند. اشکال عمده این مدل مالیات ستانی، امکان به اصطلاح لوله کشی مالیاتی است. یعنی افراد، لوله مالیات را به منابع دیگر درآمد خود وصل کرده و می توانند با پنهان کردن بخشی از منابع درآمدی، از مالیات واقعی فرار کنند. این در حالی است که می توان با تمرکز بیشتر به مالیات بر مجموع درآمد، بخش زیادی از فشار مالیاتی را از روی بنگاه های اقتصادی برداشت و بدین ترتیب فضا را برای اشتغال رسمی نیروی کار بیش از پیش مهیا کرد. ضمن این که امکان حمایت موثرتر از نیروی کار با درآمد پایین تر فراهم خواهد شد. موضوعی که به رغم تاکیدات بسیار، هم اینک در کشور شاهد اجرای آن نیستیم.

دستمزد منطقه ای راهی برای رسمی شدن اشتغال نیروی کار

طبیعی است تا زمانی که نظام تصمیم گیری متمرکز برای تعیین دستمزد نیروی کار وجود داشته باشد، فشار بی امانی به بنگاه های اقتصادی در مناطق کمتر توسعه یافته وارد خواهد شد و آن ها را از به کارگیری رسمی نیروی کار فراری خواهد داد. از سوی دیگر در مناطق توسعه یافته تر و با توجه به کافی نبودن دستمزد ده ها، نیروی کار به سوی اشتغال غیر رسمی دوم یا سوم سوق داده خواهد شد. دستمزد منطقه ای در واقع، تلاشی برای تنظیم نسبت دریافتی کارگران با توجه به سطح هزینه های خانوار در مناطق مختلف کشور است. چرا

سونامی اشتغال غیر رسمی در بازار کار

آمارهای فعلی، وضعیت غیر عادی نیروی کار کشور را از منظر بزرگ بودن اندازه فعالیت های غیر رسمی تایید می کند. در مشاغل غیر رسمی، رابطه کاری شاغل و بنگاه در چارچوب یک قرارداد با کارفرما تعریف می شود که اغلب افراد تحت پوشش قرار می گیرند. این رابطه کاری به دلایل مختلف پایدارتر از مشاغل است که قرارداد و پوشش بیمه برای نیروی کار وجود ندارد. بر این اساس، هم اینک برآورد شده است که از بین ۲۳ میلیون و ۸۰۰ هزار نفر شاغل کشور، ۶۰ درصد یعنی بیش از ۱۴ میلیون نفر دارای شغل غیر رسمی هستند. جزئیات بیشتر حاکی از آن است که در سال ۹۷، ۶۲ درصد زنان و ۵۹ درصد مردان به سراغ این نوع مشاغل رفته اند. این آمارها زنگ خطر را برای تامین اجتماعی نیروی کار در سال های آینده به صدا در آورده است. بدیهی است نیروی کاری که احتمالاً به اقتضای وضعیت بد معیشت، مجبور می شود با این شرایط کار کند، آینده نامعلومی از نظر درآمد در سن بازنشستگی خواهد داشت. بخصوص این که محاسبات جمعیتی نشان می دهد با ادامه روند کنونی، کشور ایران در ۳۰ سال آینده یکی از پیرترین کشورهای دنیا خواهد بود و احتمالاً دولت در آن زمان با دشواری های زیادی برای تامین اجتماعی این قشر سالخورده روبه رو می شود.

نظام مالیاتی به داد نیروی کار غیر رسمی برسد

به نظر می رسد یکی از نقاط مهمی که باید برای سامان دهی آن هر چه سریع تر دست به کار شد، نظام مالیاتی با اولویت مالیات بنگاه های اقتصادی است. در شرایط کنونی فرارهای پیدا و پنهان مالیاتی برخی بنگاه ها، عملاً موجب اجحاف به بنگاه هایی شده که به طور رسمی و قانونی، مالیات می پردازند و حقوق کارگران را رعایت می کنند.

طبیعی است تا زمانی که نظام تصمیم گیری متمرکز برای تعیین دستمزد نیروی کار وجود داشته باشد، فشار بی امانی به بنگاه های اقتصادی در مناطق کمتر توسعه یافته وارد خواهد شد و آن ها را از به کارگیری رسمی نیروی کار فراری خواهد داد. از سوی دیگر، بنگاه های اقتصادی هستند که در شرایط کنونی، کسب و کار خود را توسعه یافته تر و با توجه به کافی نبودن دستمزد ده ها، نیروی کار به سوی اشتغال غیر رسمی دوم یا سوم سوق داده خواهد شد.